

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема методології дослідження завжди виникають в процесі аналізу накопиченої інформації. Перш ніж шукати відповіді на поставлені питання визначитись з інструментом дослідження. В вітчизняній практиці проблеми методології, як свого часу підкреслював С.В. Мочерний, знаходились в дуже не задовільному стані [1]. У теперішній час становище дещо змінилось. Свідченням цього є, зокрема, поява книги А.С. Гальчинського, присвяченій логіці оновлення економічної методології [2].

Щодо методології досліджень власне у сфері аграрної економіки, то активність на цьому напрямку була помітно меншою, що можна до певної міри пояснити тим, що вирішення проблем методології щодо економічної науки в цілому створює підґрунтя для їх вирішення стосовно методології досліджень аграрної економіки, з врахуванням особливостей об'єкта дослідження. Крім того, неможна не рахуватися з тим, що на рівні економічної науки в цілому уже сформувалися фахівці з методології в галузі саме цієї науки, що не виключало звернення до цієї проблематики науковців, основна спеціалізація яких пов'язана з виконанням власне економічних досліджень. Стосовно сільської економіки спеціалісти такого фаху нам не відомі та очевидно і потреби в такій вузькій спеціалізації немає. На нашу думку, слід розрізнити методологічні принципи організації процесу економічних досліджень, які повинні забезпечити підвищення ефективності саме досліджень і методологію економічних досліджень, спрямованих на вирішення проблем економіки.

В цілому рівень опрацювання методологічних проблем стосовно потреб аграрної економіки є всі підстави вважати недостатнім. Ще меншими вони є в проблемах які стосуються кола проблем аграрної екології. Проблеми економічної та екологічної безпеки є в сьгоднішніх умовах однією з найбільш значущих в діяльності аграрних підприємств. Тому буде корисним вивчити підходи до вирішення такого роду проблем в минулому в ході наукових дискусій з тим, щоб використати здобутки минулого для вирішення проблем сьогодення та прогнозування стану у майбутньому і на конкретному прикладі показати наявність такої можливості.

Вважається, що всю сукупність методів дослідження можна розбити на три великі групи: методи, засновані на використанні знань і інтуїції дослідників; методи формалізованого представлення систем управління (методи формального моделювання досліджуваних процесів); комплексні методи [3, 4].

Перша група це методи, засновані на виявленні й узагальненні думок досвідчених фахівців-експертів, використанні їх досвіду і нетрадиційних підходів до аналізу діяльності (метод «Мозкової атаки», метод типу «сценаріїв», метод експертних оцінок (включаючи SWOT-аналіз), метод типу «Дельфі», методи типу «дерева цілей», «ділової гри», морфологічні методи і ряд інших методів).

Друга група – методи формалізованого представлення систем управління, засновані на використанні математичних, економіко-математичних методів і моделей дослідження систем управління (методи класичної математики, інтегральне числення, диференціальне числення, методи пошуку екстремумів функцій, варіаційне числення, методи математичного програмування, методи статистичних випробувань, методи висунення і перевірки статистичних гіпотез та інші методи статистичного імітаційного моделювання) [5].

До третьої групи належать комплексні методи: комбінаторика, ситуативне моделювання, топологія та ін. Вони сформувалися шляхом інтеграції експертних і формалізованих методів [6].

Відносно конкретних методичних підходів до оцінки рівня економічної та екологічної безпеки. В даному випадку, в силу великої різноманітності проблеми підходи до вирішення даної проблеми також мають значні розбіжності. Формування системи взаємопов'язаних структурних складників економічної безпеки слід розпочати із визначення їх нормативних характеристик. У навчально-методичній літературі представлені різні підходи до розрахунку рівня економічної безпеки підприємства через визначення інтегрального показника.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004 р. № 113 визначена «Методика визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів» [7]. Ця методика передбачала оцінку результатів розвитку регіонів за 34 показниками. На першому етапі комплексна оцінка визначається на основі підсумків відносних відхилень показників розвитку регіону від їх найкращих значень в інших регіонах за формулою (1):

$$R_j = \sum_{i=1}^n \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} + \sum_{i=1}^n \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (1)$$

де R_j - сума рейтингів конкретного регіону за кожним з показників; x_{ij} - значення i -го показника j -го регіону (i - від 1 до n); x_{\max} , x_{\min} - максимальне та мінімальне значення показників.

На другому етапі визначається середнє арифметичне суми рейтингів конкретного регіону за кожним з показників. За результатами розрахунку визначається місце кожного регіону в загальному рейтингу. Найкращим є регіон, у якого середнє арифметичне рейтингів має найнижче значення.

Власну методику комплексної статистичної оцінки управлінської та господарської діяльності пропонує О.І. Кулинич [8]. Д.В. Шиян та Л.В. Горбатова використовували комплексну методику з метою оцінки ефективності використання землі [9].

З точки зору оцінки рівня економічної безпеки найбільше використовують метод розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, який здійснюється відповідно до «Методики розрахунку рівня економічної безпеки

України», затвердженої наказом Мінекономіки від 02.03.2007 № 60 [10]. Етапи розрахунку як інтегрального рівня економічної безпеки, так і його складових: формування множини індикаторів; визначення характеристичних (оптимальних, порогових та граничних) значень індикаторів; нормалізація індикаторів; розрахунок інтегрального індексу.

З нашої точки зору необхідно також чітко дати визначення поняття методології дослідження економіко-екологічної проблематики. На нашу думку, слід розрізняти методологічні принципи організації процесу економічних досліджень, які повинні забезпечити підвищення ефективності саме досліджень і методологію самих досліджень, спрямованих на вирішення проблем економіки та екологічної безпеки. Більш того, свого часу П. Саблук пов'язував формування основних положень нової парадигми аграрної економіки саме з проблемою продовольчої безпеки [11]. Крім того, підкреслюється, сучасна парадигма аграрної економіки знаходить своє вираження в системі методологічних орієнтирів, які віддзеркалюють закономірності сталого розвитку аграрного сектора в умовах глобалізації [12]. Її важливою складовою, як вважає автор, повинно бути широке використання емпіричних даних як критерію перевірки теоретичних положень.

Виходячи з вищевикладеного вважаємо, що поняття методології дослідження економічних та екологічних проблем в аграрній сфері слід трактувати наступним чином: «Система принципів, положень, методів аналізу економічних та екологічних процесів в сільському господарстві, сільських територіях які дозволяють комплексно оцінити сучасний стан та прогнозувати перспективи їх сталого розвитку» .

Список використаної літератури:

1. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний. – Львів: Світ, 2001. – 416 с
2. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. – К.: АДЕФ-Україна, 2010. - 572 с
3. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І.П. Мойсеєнко. – Львів: Аверс, 2007. – 304 с.
4. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: инструменты и методы оценки любых активов: пер. с англ. / А. Дамодаран. – 4-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1340 с.
5. Мойсеєнко І.П. Регресійний аналіз інтелектуального потенціалу / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // Актуал. проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 142–148.
6. Мойсеєнко І.П. Економетричний аналіз стану економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // НАУКОВИЙ ВІСНИК. Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1- С.327-335.
7. Про затвердження Методики визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів : Постанова Кабінету Міністрів України № 113 від 04.02.2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2004. - № 5. – С. 234.
8. Кулинич О.І. Теорія комплексних статистичних коефіцієнтів / О.І. Кулинич // Комплекс. стат. оцінка управлінь та господ. діяльності: зб. наук. пр. – Хмельницький: Хмельн. ун-т упр. та права, 2006. – С. 5-11.
9. Горбатова Л.В. Комплексна оцінка ефективності використання підприємствами земель сільськогосподарського призначення / Л.В. Горбатова, Д.В. Шиян, – Х.: «Міськдрук», 2013. – 185 с.
10. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ від 02.03.2007 р. № 60 // Міністерство економіки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
11. Саблук П. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України в ХХІ столітті / П. Саблук // Економіка України. – 2002. – №12.- С. 54-60.
12. Шиян Д.В. Формування сучасної парадигми досліджень в аграрній економіці / Д.В. Шиян // Економіка АПК. – 2012. - № 1. – С. 7-12.